

Kétezer éves dombormű az Évszak Műtárgya

A Szépművészeti Múzeum 2007 tavaszán egy több mint kétezer éves márvány domborművet mutat be az Évszak Műtárgyaként. A lovas héróst ábrázoló relief az elmúlt évben vásárlás útján került a múzeum Antik Gyűjteményébe és május végéig láthatja a nagyközönség.

A most bemutatott, keleti görög műhelyben készült dombormű csupán látszatra ábrázol életből ellesett pillanatot, lovas és gyalogos erdőséli találkozását; a jelenet valójában szakrális térben játszódik. A domborművet keretelő architráv és pillérek templomra utalnak.

A görög világban általánosan elterjedt, hogy a lovas héróst az iránta tiszteletet kifejező alakokkal együtt ábrázolják. Az alaptípust olykor oltár, áldozati állat, kísérő apród egészíti ki, gyakran pedig a héróshoz tartozó nőalak. A héróst is többféleképp ábrázolhatták, például a lova mellett állva, italáldozatot fogadva, vadászat közben, vagy a fára tekeredő kígyót táplálva. Ez az ábrázolási mód keleti kultúrákból átvett minták nyomán a klasszikus-kori Athénban alakult ki, majd az athéni művészet mintaadó erejétől is segítve a hellén világ egyik legnépszerűbb dombormű-típusa lett. Elsősorban a görög világ keleti felében terjedt el, a pontusi-kisázsiai partvidéken és a szigeteken, de a Balkán félsziget északkeleti részén is, ahol a római császárkorban népszerűsége töretlenül folytatódott. Bár a produkció látszatra egységes, az utóbbi évek kutatásai nyomán lassan kirajzolódik néhány, a hatalmas terület egy-egy régióját jellemző csoport (pl. Samos, Kyzikos, Bithynia). A budapesti darab egyelőre ezek egyikébe sem sorolható. Összefüggés híján készítésének ideje is csupán tágan határozható meg a Kr. e. 1. századra.

Típusként, a lovas domborműnek évszázadokon átívelő népszerűsége a görög kultúra egyik fontos mozzanatához kapcsolódik. A görög vallás megkülönböztető sajátossága, hogy a halhatatlan istenek és az 'egynapigélő' embereken kívül tudott a hérósokról is, akiket az emberekhez halandó voltuk tesz hasonlatossá, az istenekhez pedig rendkívüli tetteik. Az élők számára nem csupán mintául szolgáltak, haláluk után is hathattak a sorsukra. Az európai hagyomány számára a hérós képe elsősorban a homérosi eposzok révén, Hektór, Achilleus alakjában rögzült. A hellénisztikus korra azonban a fogalmat jóval szélesebb körben használták. Ekkor már a hérós szó olyan holtakat is jelölhetett, akiknek emlékére szeretteik (a család, a város) kultuszt alapítottak, de jelenthette egyszerűen azt is: 'megboldogult'. Kultusz megalapítására úgy tűnik főként két esetben került sor: kiemelkedő személyiségek részesülhettek benne, akik tetteik révén voltak nagyok, vagy fiatalon, 'idő előtt meghaltak', akiknek nem adatott meg, hogy beteljesítsék a hozzá fűzött reményeket. Ábrázolásuk egyik különösen népszerű képi formája a lovas hérós.

A lovas hérós képéhez önálló jelentésárnyalat is kapcsolódott. Az ilyen sírköveket ugyanis a hellénisztikus korban – ha felirat segíti a kérdés eldöntését – szinte kizárólag fiatalon meghalt kisfiúk, ifjak sírjára állították.

A budapesti relief ebben az összefüggésben válik értelmezhetővé. Bár képelemei önmagukban számtalan módon magyarázhatók, egymáshoz a fentiek alapján illeszkednek jól, persze számos további jelentésárnyalatot is felidézve. Az ifjú és az ittmaradottakat jelző, idősebb arcú köpenyes férfialak láthatóan nem ugyanabból a világból való. A magányos lovas alakjában ábrázolt halott már az övéi között van, erre

utalnak a feléje forduló kígyók, a hős-lét par excellence állatai. De az ittmaradottak nem felejtették el őt: a dombormű kerete a templomot, a két fa a hős-ligetet idézi, a köpenyes alak pedig a kultusz ápolóinak összegző képjele. S ha a két alak közvetlenül nem látja is egymást – mégis ugyanaz a kép ábrázolhatja őket. Külön világuknak tehát van közös pontja: a halott emlékezetének fenntartása. A dombormű ókori példája annak, ahogyan a halál vigasztalanságával szembeszegezhető az emlékezés ereje.

OrientPress.hu, 2007.04.03 18:00